

Socialista je člověk, který vám dá peníze v nouzi, do které byste se nikdy nedostali, kdyby vám je předtím nesebral.

neznámý autor

Lze budovat národ?

STEVEN HORWITZ

Rozpad Sovětského bloku i nedávné intervence Spojených států v Iráku a Afghánistánu vyvolaly živou debatu na téma *budování státu* (*nation building*). I řada lidí jinak skeptických vůči schopnosti vlády Spojených států konat prostřednictvím donucení dobro na domácím území, má tendenci věřit, že se naše vláda může ujmout údajně ušlechtilého úkolu, postavit znovu od základů státu, které upadly do chaosu v důsledku válek či politických bouří.

Ačkoliv pojem „budování státu“ zní mnohem konstruktivněji a pozitivněji než destrukce či zabíjení, jež použití americké síly obvykle doprovází, skutečností je, že pokusy o vybudování národů obvykle selhávají. Budovatelé národů totiž často přehlížejí rozlišení mezi národem a státem, které před více než 100 lety ukázal Ludwig von Mises. Národ není nutně totéž jako „stát“. Ve své nedoceněné útlé knížce *Národ, stát a národní hospodářství* Mises argumentoval, že „národy“ jsou definovány nikoliv územím či politickými institucemi, ale jazykem a obdobnými kulturními institucemi, které poskytují základ pro „vzájemné porozumění“.

Národ proto podle Misesa nelze chápat jako statický objekt, se kterým můžeme manipulovat, jak se nám zlíbí: „*Národy a jazyky nejsou neměnné kategorie, jsou spíš dočasnými výsledky procesu, který je v neustálém pohybu: Mění se každým dnem, a tak můžeme pozorovat hojnost různých forem a fází národů a jazyků, jejichž klasifikace není úplně jednoznačná.*“

Tento evoluční pohled na konstituční základ národů ukazuje, že pro vnějšího pozorovatele může být velmi obtížné být jen poznat, zda daná masa lidí konstituuje „národ“, natož aby byl schopen vědět, co obnáší vybudovat národ z jeho „prozatímní formy“. Jak víme od Friedricha von Hayeka, lidé poznávají jak koordinovat chování vůči sobě navzájem prostřednictvím evolučního procesu. Jinými slovy, národy jsou spontánními řádami, které vyrůstají

z každodenních voleb lidí o tom, jaký jazyk budou používat, a z dalších rozhodnutí o zapojení se či naopak o neúčasti v rozličných formách kultury v širokém slova smyslu. Lidé sami konstitují „národ“ svými individuálními volbami.

Mises tvrdil, že státy, které jsou vládnoucími panovníky uměle naordinované na jednotlivé národy, jsou odsouzeny k zániku, neboť se obvykle snaží eliminovat všechny formy pospolitosti, které leží mezi

vládcem a lidmi. Cokoliv, co nepochází od státu, má být rozpuštěno. Jinými slovy, umělé státy ovládající jednotlivé národy nemají rády a tudíž ničí jemné předivo přirozeně vyvinutých vazeb, jež tvoří opravdový národ. Proto se totalitní režimy snaží ovládat jazyk, náboženství, rodinu a všechny ostatní zprostředkující instituce ležící mezi jednotlivcem a státem: protože tyto instituce pomáhají definovat, co to znamená

(Pokračování na str. 2)

Protekcioniisté si v EU přijdou na své

DAVID BARTAS

Během posledních více než 2 let si mnoho lidí zvyklo nakupovat levné produkty z velkých amerických serverů. To proto, že od prosince 2008 bylo zboží do 150 eur osvobozeno od cel a daní. Americký dolar se potácí pro naše nákupy v ideálních hladinách a navíc velké společnosti zasílají do Evropy tolik zboží, že i to poštovné vycházelo lacino. Tak pokud jste uvažovali o nějakých nákupech a nestihli jste je do dubna, zřejmě budete nepřijemně překvapeni.

Za vše může EU a novelizace zákona o DPH. Od dubna musíme za každé zboží pocházející odjinud než z „vnitřního trhu EU“ s cenou vyšší než 22 eur zaplatit 20% DPH. Navíc pokud produkt přesáhne i hranici ceny 150 eur, čeká nás ještě uhrazení vyměřeného cla.

Obě položky, jak DPH, tak cla jsou v tomto případě vlastně daně na výrobky produkované v zahraničí dodávané na domácí trh. Tím se snižuje přebytek spotřebitelů, protože domácí cena je uměle zvýšena nad úroveň ceny světové. Kdo z toho profituje? Vlády mají postaráno o další příjem z našich kapes a výrobci si pomůžou o část přebytku spotřebitele. To proto, že mohou prodávat na domácím trhu za tu uměle zvýšenou cenu nad úroveň cen ve

světě. Zároveň je tato politika daní z dovozu celkově neefektivní, snižuje celkový přebytek v ekonomice, protože způsobuje náklady mrtvé váhy. To jsou transakce, které se neuskuteční v důsledku toho, že část spotřebitelů nebude akceptovat navýšení ceny a své obchody neprovedou.

Potřebujeme opravdu takto chránit své podniky za cenu vyšších cen a opět novými daněmi zvyšovat objem prostředků k vládnímu přerozdělování? To spíš tato obchodní politika EU slouží jen velkým zemím jako je Francie, Německo a Velká Británie, které si chrání svůj „vnitřní trh EU“ před mimoevropskou konkurencí, aby ho mohly podniky z těchto zemí snáze ovládat. Pak této obchodní politice EU rozumím. Jedná se o protekcionistickou politiku velkých zemí, u které jen nerozumím tomu, proč se jí jako Česká republika účastníme. A ještě můžeme být rádi, že ČR nevyužila směrnicí EU v plné její přísnosti. Ta dokonce umožňuje danit už produkty s cenou nad 10 eur a produkty z internetových obchodů dokonce všechny bez ohledu na cenu. No zdá se, že protekcioniisté si v EU opravdu přijdou na své, ale já se toho účastním velmi nerad.

Autor je student Mezinárodních vztahů a Hospodářské politiky na MU v Brně

Lze budovat...

(Pokračování ze strany 1)

tvořit národ coby instituci odlišnou od státu. Vráží klín mezi přirozené volby jednotlivců a pokouší se tyto volby kontrolovat shora.

Stejně jako jiné pokusy ovládnout spontánní řád, se i budování národů potýká s významným problémem rozptýlenosti informací. Neliší se to v podstatě od pokusů plánovat domácí ekonomiku. Jak ukázali Mises i Hayek před desítkami let, když se plánovali pokoušejí alokovat zdroje shora, nemají k dispozici tržní signály, které by vedly jejich chování nebo indikovaly, jakou hodnotu lidé přisuzují různým ekonomickým vstupům a výstupům – tedy nemají k dispozici ceny, které by jim pomohly provádět efektivní ekonomické rozhodování.

Budování národů je ještě těžší než centrální plánování ekonomiky doma. Když víme, že opravdové národy jsou nezamýšleným důsledkem decentralizovaných kulturních procesů zahrnujících miliony lidí, je zřejmá absurdnost snah o vybudování národů stylem, jako by to byly dětské stavebnice. Když se pustíme do procesů, které jsou příliš složité, že je nelze pochopit ve všech jejich relevantních kauzálních spojech, takřka jistě z toho vyplynou nezamýšlené a nežádoucí důsledky. Všechny zprostředkující instituce, které definují národ (jako jazyk, zvyky, náboženství či rodina) mají samy silné prvky spontánního řádu, protože vycházejí z každodenního konání jednotlivců bez jakéhokoliv zastřešujícího plánu. Jejich prostřednictvím se jednotlivci snaží koordinovat své chování, které tak pozvolna utváří instituce, jež lidem pomáhají. Takové procesy koordinace nejlépe fungují, když jsou jednotlivci a jejich malé skupiny svobodné, aby mohli sami využívat své konkrétní znalosti k tomu, aby rozhodovali, jak zlepšovat své životy. Budovat národ – národ v misesovském smyslu – by vyžadovalo někoho, kdo by byl schopen činit lepší rozhodnutí, než jak to dokážou výše popsané decentralizované procesy.

Ekonom Chris Coyne ve své skvělé knize *After War (Když skončí válka) potvrzuje, že poválečná obnova (tedy forma budování národa) trpí stejným problémem rozptýlenosti informací, kterému čelí ti, kdo chtějí „budovat“ národní ekonomiku. Pokud měli Hayek a Mises pravdu ohledně nemožnosti socialistického plánování, jelikož ekonomiky jsou zkrátka příliš složité, než aby je dokázala zmapovat jedna lidská mysl bez pomoci signálů, jakými jsou ceny, pak je budování národa stejně tak nemožné. Stejně jako intervence ekonomických plánovačů nevyhnutelně produkuje výsledky,*

které jdou proti stanoveným cílům a které je vedou k novým a novým intervencím s cílem tyto vyvolané problémy řešit, stejně tak budování národů vytváří tyto zpětné reakce a nové formy kultury a společenství ke zklamání budovatelů. Problémy v Iráku a Afghánistánu jsou jasným důkazem tohoto argumentu.

Coyne předkládá několik tezí, které vysvětlují selhání pokusů o „vývoz demokracie“. Tři z nich mají konkrétní relevanci k naší argumentaci.

Proč demokracii nelze vyvážet

Coyne zaprvé argumentuje, že zatímco ekonomové a zástupci dalších společenských věd mají vcelku jasno, co konstituuje funkční národ, již mnohem méně vědí o tom, jak si poradit s „nefunkčním národem“. Národy vznikají v procesu, který je jednak složitý a jednak pro každou zemi unikátní. Jediné, co můžeme dělat, je ustoupit z cesty a nechat lidi, ať si věci zařídí podle svého.

Coyne také rozlišuje mezi faktory, které budovatelé národů mohou ovládat, a které nikoliv.

Argumentuje, že faktory, které nelze ovládat, jsou ty, které obecně nazýváme „kultura“ nebo „neformální pravidla a instituce“, které tvoří společnost. Tyto faktory ovlivňují ty činitele, které ovládat lze. Jinými slovy, o některé věci se budovatelé národů pokusit mohou, jako např. iniciovat demokratické volby, jak to udělali Spojené státy v Iráku. Úspěch těchto formálních změn ovšem obrovsky závisí na tom, zda jsou konzistentní s kulturou, která je pod povrchem. Když vybudujeme pouze tyto formální instituce jen proto, že je vybudovat lze, neznamená to, že vyprodukuje žádoucí výsledky.

Budování Nirvány

Nakonec Coyne poukazuje na to, že řada pokusů o budování národů trpí tím, co ekonomové nazývají „omyl Nirvány“ („Nirvana fallacy“). Tento klam spočívá ve srovnávání nedokonalosti existující reality s dokonalým světem, který si lze teoreticky nalinkovat na rýsovacích prknech a následněm svádění neúspěchu plánu na nastalé okolnosti. V teoretických plánech budování národa plánovači usuzují, že budou vedeni veřejným zájmem a že budou mít vždy dostatek informací, aby došli ke kýženým výsledkům. Problém informací jsme již probrali. Problém sledování veřejného zájmu nicméně také naráží na nedokonalost politiky. Problém rozptýlenosti informací se tak propojuje s problémem zvrácených motivací.

Bylo by mylné předpokládat, že ti, kteří dostanou pověření využívat politický proces, aby budovali nebo obnovovali

národ, budou imunní vůči zájmu o vlastní prospěch a budou motivováni výhradně veřejným zájmem. Budovatelé národů musí správně identifikovat veřejný zájem. Ačkoliv si mohou být vědomi konečného cíle, fundamentálním úkolem zůstává umět poznat, jaká cesta daný společensky žádoucí výsledek zajistí. Není možné, aby věděli, zda každá konkrétní akce ve jménu budování národa je skutečně ve veřejném zájmu. S vědomím této nedokonalosti bychom neměli být překvapeni, že bude u budovatelů národa převládat zájem o vlastní prospěch. Coyne dokumentuje, jak politický individuální zájem ovládal americké úsilí o budování národa v Iráku a Afghánistánu. Odhaluje přátelské vztahy amerických politiků se soukromými firmami, s nimiž měli vazby z minula. Proces budování národa je úrodnou půdou pro nezdravý vztah mezi státem a byznysem, který podrývá pravý volný trh.

Liberalismus a anti-imperialismus

Coynova kniha a širší argumenty nastíněné výše jsou součástí dlouhodobé klasicky liberální tradice anti-imperialismu. Možná, že kvůli nahodilým aliancím vytvořeným Studenou válkou na tuto tradici mnozí zapomněli. Ve skutečnosti ale klasičtí liberálové vždy věřili, že nejlepší cestou, jak podpořit národní rozvoj, je cesta obchodu – obchodu se zbožím, službami a myšlenkami, ne prostřednictvím politické či vojenské intervence, byť ve jménu pomoci druhým.

Argumenty proti budování národa jsou prakticky stejné jako argumenty proti domácím státním zásahům (které bychom mohli překřítit na „budování ekonomiky“ nebo „budování morálky“). Oba typy intervencí vyvěrají z chybné víry, že lidé zvenčí mohou rozhodovat lépe, než jaký je výsledek spontánního a postupného vývoje vycházejícího z interakcí jednotlivců. Oba typy intervencí trpí nepřekonatelným problémem rozptýlených informací a problémem zvrácených motivací politického procesu. Lepší variantou je podpořit směnu bez bariér – jak uvnitř národa tak mezi národy. Když nepochopíme, že národ nelze vybudovat zvenčí a že i často drsné následky takových pokusů jsou důsledkem této nemožnosti, hrozí, že zničíme i klíčový argument proti nekonečným domácím vládním zásahům. Jestliže budeme připouštět, že dokážeme vybudovat národ podle našich představ na druhé straně zeměkoule, tak proč bychom jej pak nemohli vybudovat doma?

Vyšlo v časopise *Freeman*, červen 2011.

Steven Horwitz učí na St. Lawrence University v New Yorku.

Přeložil Petr Mach

RECENZE: HANS-ADAM II. LIECHTENSTEIN: „STÁT VE TŘETÍM TISÍCILETÍ“

Kniha Hanse-Adama II. „Stát ve třetím tisíciletí“ (česky vydala Grada Publishing, 2011) vychází ze zkušenosti tohoto státníka s ekonomickým vzděláním, který je nejvyšším představitelem malé monarchie uprostřed Evropy. Lichtenštejnské knížectví má jednu z nejvyšších životních úrovní na světě a daří se mu po staletí hájit vlastní nezávislost – v 19. století na Rakousku, ve 20. století na Hitlerově Třetí říši a i nyní zůstává mimo Evropskou unii.

Lichtenštejnsko je země s úsporným státním aparátem a nízkými daněmi. Referendum roku 2003 potvrdilo novou ústavu, která na jedné straně posílila pravomoci hlavy státu vetovat zákony (za což si země vysloužila kritiku Rady Evropy), na druhé straně dala lidu právo referendem monarchii zrušit a obcím dala ve světě ojedinělé právo na osamostatnění. Toto právo na secesi je i ústřední myšlenkou Liechtensteinovy knihy.

Knihy se v prvních osmi kapitolách zamýšlí nad faktory utvářejícími státy během minulých tisíciletí. Podává historicko-filosofický exkurs do různých podob státu. Zmiňuje, že ačkoliv anarchismus (hnutí za bezvládu) byl původně ve starověkém Řecku mírumilovným hnutím uznávajícím soukromé vlastnictví, později se zvrhnul v socialistické utopie. Jestliže má stát smysl (v oblasti poskytování právního řádu), je třeba klást si otázku, kde bere stát legitimitu, aby se nezhroutil (když stát legitimitu ztrácí, rozpadá se). V minulosti státy často opíraly svoji legitimitu o náboženství (společná náboženská víra dokázala sjednocovat a evolučně mají lidé k víře sklony už tím, že nábožensky orientovaní lidé mívají více dětí). Průmyslová revoluce zbavila moci oligarchii spjatou s církví a oligarchie byla nucena postupovat moc demokraticky voleným sněmům. Důraz na individualismus a liberalismus vedly k nebývalému růstu životní úrovně. Dvacáté století dalo vyrůst národně-socialistickým ideologiím, které poskytly státům novou legitimitu (tyto ideologie se pro oddané občany staly – i psychologicky – jakousi náhražkou náboženství). Národně socialistické státy ale historicky selhaly a selhává i jejich měkká forma – moderní sociální stát.

V kapitolách 9-13 popisuje Hans-Adam II. svoji vizi státu pro třetí tisíciletí. Stát musí být legitimizován demokraticky (být servisní organizací z vůle lidí, nikoliv omezovačem práv lidí) a měl by být díky konkurenci založen na minimálním zasahování státu do hospodářství. Pokud jde

o formu demokracie, autor se vyslovuje se pro přímou demokracii lichtenštejnského či švýcarského typu, zastupitelská demokracie bývá často jen zástěrkou pro vládnoucí oligarchii, pak ztrácí legitimitu, i když je formálně demokraticky založený. Zásadní roli státu vidí v poskytování právního řádu. Doprava by měla být soukromá, včetně železnic a silnic, stejně jako školství (jen připouští jeho financování skrze stát prostřednictvím poukázek). Sociální politika by měla být ponechána soukromým osobám, příp. obcím. Stát by měl být servisní organizací, kterou by si občan nejen spoluutvářel demokratickou volbou, ale i doslova vybíral – nejen „hlasováním nohama“, ale i možnostmi uplatňovat právo na secesi na úrovni obcí.

Přílohou knihy je vzorový návrh ústavy pro rozličné státy světa – ať již pro monarchie či republiky (návrh koneckonců připouští změnu z republiky na monarchii a naopak prostřednictvím referenda). V případě republiky je prezident přímo volený a odvolatelný, v případě monarchie určuje pravidla nástupnictví rodový zákon. Monarcha či prezident disponují v návrhu právem veta při přijímání zákonů a má i právo zákony sám navrhnout parlamentu. Státu dává ústava pravomoc vybírat nepřímé daně a obcím (krajům) daně přímé. Stát má hospodařit bez dluhů, resp. s přebytkem, který by se distribuoval obcím podle počtu obyvatel. Stejně jako v platné lichtenštejnské ústavě se obcím výslovně dává právo opustit stát, což je asi nejkontroverznější část knihy. Autor je ale o přínosnosti práva na opuštění státu hluboce přesvědčen a věří, že pouhá možnost povede stát k zajišťování co nejlepšího servisu svým občanům.

I aby šel příkladem, zakotvil toto právo nejen do návrhu v knize, ale přesvědčil i velkou většinu vlastních obyvatel, aby takové právo vtělili do nové ústavy. Žádná obec se od zakotvení práva do ústavy v roce 2003 nerozhodla oddělit se

od Lichtenštejnska, resp. požádat o připojení ke Švýcarsku či Rakousku. Sama tato možnost vede stát k tomu, aby byl „servisní organizací“ garantující svobodu a právo a nikdo neměl důvod chtít stát opouštět. Hans-Adam II. zmiňuje, že inspirací k formalizování práva na sebeurčení mu bylo mírové oddělení francouzsky mluvící části švýcarského kantonu Bern a vznik nového samostatného kantonu Jura v roce 1974. Hans-Adam II. věří v konkurenci, nejen na trhu mezi firmami, ale i mezi státy, kraji a obcemi.

Když autor na jaře v Praze uváděl české vydání knihy, zeptal jsem se ho na dvě otázky. Zajímalo mě, kteří ekonomové a myslitelé jej inspirovali. Měl jsem za to, že v otázce školství mu byl inspirací Milton Friedman a v otázce práva na sebeurčení Ludwig von Mises. Hans Adam II. potvrdil, že Friedman, Hayek, Mises patří mezi ekonomy, kteří jej ovlivnili, že ale základní přesvědčení o ekonomické svobodě si utvořil během vyrůstání ve své zemi, která se díky hospodářské svobodě a uhájení svrchovanosti stala během dvacátého století z chudé zemědělské země průmyslovým státem s nejvyšší životní úrovní na světě. Ve své druhé otázce jsem se jej zeptal, zda by Lichtenštejnsko podpořilo žádost České republiky o vstup do EFTA (Evropského sdružení volného obchodu), kdyby ČR vystoupila z Evropské unie. Hans Adam II. odpověděl, že jednoznačně ano a že by podpořil členství jakékoliv evropské země v EFTA.

Nemusíme souhlasit se všemi závěry a doporučeními lichtenštejnského knížete, stejně jako nám nemusí být ve všem vzorem USA či Švýcarsko. Kniha je však každopádně inspirativní, člověk málokdy potká ekonomicky vzdělaného státníka-libertariána. V mé knihovničce zaujala kniha „Stát ve třetím tisíciletí“ od Hanse-Adama II. čestné místo hned vedle „Umění vládnout“ od britské premiérky Margaret Thatcherové. (pm)

(NEJHLOUPĚJŠÍ) VÝROK MĚSÍCE

„Prozatím máme na mysli podporu kongresů nad 500 účastníků, kteří by mohli mít dopravu v MHD během kongresu zdarma, rádi bychom zařadili třeba přijetí u primátora či návštěvu některých kulturních zařízení zdarma a uvažujeme i o cash backu pro organizátory.“

Jan Kalousek (ODS)

Pražský zastupitel Jan Kalousek (ODS) chce brát peníze daňovými poplatníky a dávat je organizátorům velkých kongresů. Chce jim dávat dotace (říká tomu „cash back“ - asi to zní moderněji než „dotace“) a navrhuje poskytovat dopravu v MHD pro účastníky „velkých“ konferencí zdarma. Takže až bude mít v Praze kongres třeba jeho ODS, povozí se delegáti zdarma metrem a dostanou kapesné z kapes všech daňových poplatníků. Toto chtěli voliči při podzimních volbách? (pm)

- komerční analýzy
- ekonomické studie
- ekonomické dopady legislativy

Ing. Petr Mach, Ph.D.
tel.: 603 228 753

Inzerce v Laissez Faire

kontaktujte Radima Smetku

tel.: 773 697 986

smetka@nechtenasbyt.cz

Nakladatelství **C.H. BECK**

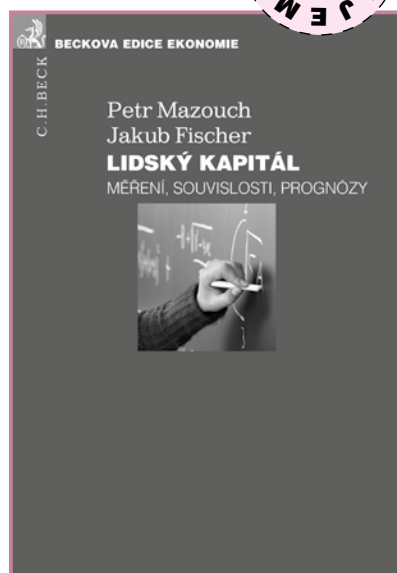
PETR MAZOUCH, JAKUB FISCHER

Lidský kapitál

Měření, souvislosti, prognózy

Brožované, obj. č. BEK 37, ISBN 978-80-7400-380-6

- Pojetí lidského kapitálu
- Měření lidského kapitálu
- Kvantifikace vlivu úrovně lidského kapitálu
- Oblasti ovlivňované úrovní lidského kapitálu
- Vzdělanost, trh práce a produktivita
- Vzdělanost a kvalita života
- Hodnocení investice do lidského kapitálu
- Budoucí vývoj úrovně lidského kapitálu
- Prognóza vzdělanostní struktury
- Dodatky (Schéma vzdělávacího systému ČR, Arriagova metoda dekompozice střední délky života)
- Seznam literatury
- Rejstřík

Publikaci lze objednat s 5% slevou v e-shopu na adrese www.beck.cz, nebo písemně na adrese: Nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1
tel.: 225 993 959, fax: 225 993 920, e-mail: beck@beck.cz

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: občanské sdružení Laissez Faire. Adresa: Anny Rybníčkové 1, 155 00 Praha 5. Tel.: 777 848 037, smetka@nechtenasbyt.cz. Redakční rada: Petr Mach, Radim Smetka, Jaroslav Bachora. Internetový archiv: <http://www.nechtenasbyt.cz>. Číslo účtu: 1011153517/5500. Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597

Do budoucnosti
nevidíme,
ale dokážeme
ji ovlivnit!

www.porg.cz

ČESKO-ANGLICKÁ
GYMNÁZIA
A ZÁKLADNÍ ŠKOLY
S TRADICÍ

PORG
Libeň

Nový
PORG

PORG
Ostrava

